

Sredi noči.

Spisal Fr. J. Dolinar.

rebudila se je hipoma. Kakor bi jo bil kdo poklical po imenu, se je nenadoma vzdramila. Toda spametovati se ni mogla. Vedela je samo toliko, da bedi, a domisliti si ni mogla, kje je, niti ne, kaj se pravzaprav godi ž njo. Nekaj hipov se celo sama sebe ni zavedala.

Mislila je in bila si je v svesti, da misli, ali kdo je, kaj je, tega se ni mogla spomniti . . .

Skozi okno je prodirala z ulice svetloba ter se obrisavala na stropu kot podolgovat četverokotnik. Začudena je zastrmela vanj in še bolj je bila zmedena. Ta svetla plošča, ki je visela nad njo mirno, nepremično kakor medlo lesketajoče se ogledalo sredi velikankega črnega okvira, jo je nekako hipnotizirala.

Le polagoma se ji je začelo bistriti. Zavedela se je najprej same sebe, zaznala je, da je ona, ki tu leži in premišlja, Adela, tista Adela — toda ne, ne Adela, temveč Adelica, tista Adelica, ki . . . Kajti do sedanjosti še ni segala njena pojmovitost. V preteklost se ji je bil pogreznil in ondi je tičal njen spomin. Zdelo se ji je, da je še vedno ona mala, od vseh oboževana, od vseh ljubljena Adelica, edina hčerka imovitih, uglednih staršev . . .

Toda kje je?

Iztegnila je levico, ali dotipati ni mogla zidu, ob katerem je stala njena deviška postelja tam v tisti njeni dražestni sobici na očetovem domu. Kako to? Pa se vsaj ni ulegla narobe! Mogoče da se je v spanju zasukala! . . . Zgodilo se je bilo že to, kajti nemirno in burno se je pretakala kri po njenih žilah in hudo se je prevračala včas po postelji . . . Poskusi še z desnico, iztegne jo in se prestraši: nekdo je poleg nje! Začula je zdaj hipoma tudi dihanje, enakomerno, globoko dihanje. Zona jo obide, toda samo za trenotek. Ah, zdaj je vedela! Več ni doma! Celih šest tednov je zapuščena že soba, v kateri je preživela svoje najslajše dneve. Celih šest tednov sameva že postelja, v kateri je presanjala svoje najlepše sanje — sanje, ki se ne uresničijo nikdar! Celih šest tednov že ni več samosvoja — šest tednov je že, kar je stopila pred oltar, kar je

obljubila, da hoče podrediti svojo voljo tuji volji . . . kar je žena, soproga . . .

To bi ne bilo samo na sebi nič hudega. Saj se je rada omožila! Ali kar jo je vznemirjalo, vznemirjalo od dne do dne bolj, je bilo to, da je kazalo zakonsko življenje tako povsem drugačno lice, nego si ga je bila naslikala v svoji domišljiji, da ji ni nudilo ničesar, skoro ničesar od vsega tistega, kar si je obetala od njega . . . Čakala je in čakala, vsak dan z večjim koprnjenjem je pričakovala, toda vedno eno in isto — razočaranje za razočaranjem . . .

To naj bi bilo vse? To naj bi bilo, česar se je tako veselilo njeno srce, po čemer je tako nestrpno hrepenelo? To naj bi bila ljubezen, to sreča, to zadnji cilj človeških želj? Ah, kaka praznota, kako bridko presenečenje! . . .

Koliko je že v teh šestih tednih preudarjala, a doumeti ni mogla! In čim dalje mučneje ji je postajalo, vedno teže ji je bilo pri srcu ob teh mislih, neutešno hrepenenje se je je lotevalo po nečem tujem, neznanem — sprijazniti se ni mogla z mislijo, da je to vse... Moralo, moralo je biti še kaj lepšega, čarobnejšega, samo njo je pač ogoljufalo življenje, samo njej se pač niso izpolnile nade, želje!... Mora, mora biti nekje ono lepo, čarobno, o čemer je čula toliko praviti, mora biti, samo ona je zgrešila pot, našla ni steze, ki vodi skoz cvetoče livade in dehteče vrtove v obljubljeni deželo . . . Zgrešila je pot, zgrešila cilj! O drugih slasteh je sanjarija ona, o drugih čarih je slišala pripovedovati, nego jih je postala deležna! . . .

Mučne so bile take misli, tem mučnejše, ker je niso nikdar zapustile in so jo celo v spanju motile . . . Saj nemara da se je baš radi tega prebudila! Čudno res, da jo je kar tako sredi noči minilo spanje! Neprijetno bi bilo, če bi se to ponavljalo, kajti groza jo je bilo noči, groza svetlega četverkotnika na stropu, groza dihanja, ki se je čulo poleg nje . . .

Prerahljala si je mehko blazino in pogreznila zopet svojo dražestno glavico vanjo, hoteč zaspati. Ali tedaj je prizvenelo nekaj skozi okno, in zdaj je vedela tudi, kaj jo je vzbudilo. Da, zdaj se je spomnila celo, da je že v spanju čula nekaj . . . Milozvočni akordi otožne pesmi so se trepetajoč razlegali v temno noč. Okno je bilo odprto, in zato so segali glasovi tudi sem gori, dasi je bilo petje pritajeno, zamolklo, kakor bi se balo biti nadležno . . . Mehko, nežno so zveneli glasovi, zdaj malo krepkeje, zdaj tiše zopet, da se je zdelo, kakor bi jih donašal in odnašal zefir na svojih lahkih

perotih . . . Drug v drugega so se potapljali ti glasovi, a vendar je enega izmed njih natanko razločevala, natanko poznala . . . spajal se je z drugimi glasovi, a vendar zopet dvigal se v jasnih konturah izmed njih — mehak, tožeč, zadrževan, ali vendar zmagovit glas, ki ji je pretresal dušo, segal ji v srce, da je drhtela v čudnem, nepopisnem čuvstvu . . .

Po tebi se solzé oči -
po tebi srce hrepeni —
vse dneve, vse noči! . . .

Kot refren so se ponavljale te vrstice pri vsaki kitici in razumela je vsako besedo, ker so bile pete s krepkim poudarkom in z naraščajočim glasom. Preproste so bile besede, preprost tudi napev. A iz melodije je kipelo vse silno hrepenenje burno utripajočega srca in vsa grenka bol, izvirajoča iz neutešenih želj . . . Sklonila se je pokoncu, do sredi života doli je zdrknila svilena odeja in bled soj se je dvignil v črni temi od snežnobelega perila in še belejših nepokritih delov njenega mladostnega telesa. Oprla se je z desnico in tako sloneč je prisluškovala, strme proti oknu, skozi katero je prodirala mračna luč od ulične svetiljke in so prodirali sladki glasovi. Strmela je in poslušala, boječ se, da ne bi preslišala nobene besede, nobenega zvoka . . . Srce ji je trepetalo . . . Nekaj trpkega in sladkega obenem jo je prevzelo . . . neka z mehko otožnostjo spojena slast ji je napolnila dušo . . . Zaihtela bi bila, in vendar je bila neskončno srečna ob zavesti, da jo še vedno ljubi, ljubi on, ki ga je odklonila, zavrgla . . . Kajti poznala je dobro tisti glas, ki je tako mehko, a vendar značilno zvenel izmed drugih, vedela je dobro, kdo se je osmelil ter ji priredil to podoknico, kdo izumil one vrstice, ki so vsled svoje pristnosti in resničnosti izzivale njeno sočutje, izžemale ji solze iz oči, vedela dobro, komu je privrela iz srca ta sladka, ta otožna melodija, ki je s tako neodoljivo silo vršila svoj namen . . .

Njen učitelj je bil za godbo in petje, ubog dijak, velenadarjen človek, a brez prihodnosti, ker ni imel nikogar, ki bi mu bil pomagal v boju za eksistenco. Druge stvari ga niso veselile, samo godbi in petju je živel, v tem bi bil dosegel lahko kaj velikega, proslavil bi bil lahko sebe, proslavil narod, a nihče ni imel zmisla za njegove težnje, nihče srca za njegove potrebe. Ker mu z učenjem šolskih predmetov ni šlo, ga je vsakdo smatral za ponesrečenega študenta in za drugega nič in mnogi so si celo domišljali in so se smatrali za njegovega dobrotnika, če so ga vzeli svojim otrokom

za učitelja glasbe ali petja, dasi plačilo, ki ga je dobival, ni bilo v nikakem razmerju z uspehi, ki jih je dosegel vselej, če je naletel le na količkaj talenta . . .

Njo je poučeval cela štiri leta, prav do tedaj, ko se je omožila. Njen ženin ni bil čisto nič ljubosumen nanj. Preveč brezpomemben se mu je zdel tak učitelj glasbe in petja, da bi ga bil smatral vrednega svoje najmanjše skrbi. Ona pa je vedela, da jo ljubi, vedela že dolgo. Stališče, ki ga je spričo tega dejstva zavzemala njemu nasproti, je bilo precej čudno. Videlo se ji je povsem umevno in naravno, da jo ljubi. Kako bi je ne ljubil, ko je bila tako lepa, tako dražestna, kako ne bi ljubil nje, ki jo je ljubil ves svet, nje, na kateri je počivalo z neprikritim zadovoljstvom toliko željnih pogledov, kjerkoli se je prikazala, nje, ki je imela toliko čestilcev in oboževalcev, kolikor mladih mož jo je poznalo! . . . Kaka druga bi se bila nemara jezila, da se je osmelil on, revni učitelj glasbe in petja, dvigniti oči do nje in gojiti morda celo želje in nade, a ona ni bila naduta in ni mu zamerila. Kdo ve, morda bi bila celo razžaljena, če bi bil ostal ravnodušen nasproti njej. Želela si je ljubezni in dobro ji je delo, ko je videla, da jo ljubijo drugi in da jo ljubi on. Sama vsemu svetu dobra, je bila srečna ob zavesti, da jo toliko src spoštuje in čišla, a njegova ljubezen ji je bila tem prijetnejša, ker ji ni bil nesimpatičen in mu je bila radi truda, ki ga je imel ž njo, odkritošrčno naklonjena! Bila je vsakemu hvaležna, ki jo je ljubil, in tudi njemu nasproti nikdar ni prikrivala hvaležnosti. Vedela je, da se rad poglobi v njene velike, črne oči, in rada mu je dala gledati vanje, vedela, da ga mičejo njeni beli zobje, ki so blesteli izza žarečih ustnic kakor srebrni biseri izmed rdečih koral, in dobrohotno mu jih je kazala. Nasmihavala se mu je rada in mu delala veselje . . .

Včasih je dobilo seveda tudi nekoliko porednosti in celo hudomušnosti prostora v njeni drobni, bistri glavici. Vzradostila se je včasih, če je opazila, da so ga zmedli njeni pogledi, spravili ga v zadrego njeni usmevi. Včasih je priplulo na površje malce one zlobnosti, ki je pač spojena s človeško naravo, in celo dobro ji je delo, ako je videla, da trpi. Zakaj bi ne trpel malo radi nje? Saj mora celo v taki boli biti nekaj sladkega! . . .

(Konec prihodnjič.)

Sredi noči.

Spisal Fr. J. Dolinar.

(Konec.)

a bi utegnila biti njegova ljubezen resna, nepremagljiva, ji nikdar ni prišlo na misel. Kaj takega ona niti pojmiti ni mogla. Ona je sodila vse po sebi. Njej so bili vsi moški precej enaki. Ob misli, da se bo enkrat možila in da bo enkrat konec zlate prostosti, konec zornim dnem samskega življenja, je pač vztrepetala in strah se je je lotil pred tem, kar jo je čakalo, toda vprašanje, kdo bo njen mož, kdo bo tisti, ki se mu bo moralo pokoriti njeno samozvestno srce, je nikdar ni begalo. Njen učitelj za petje in glasbo seveda ne! Preveč prezirljivo sta govorila večkrat oče in mati o njem. In sama je čutila, ko bi tudi tolikrat slišala ne bila, da se mora tisti, ki bo kdaj njen mož, odlikovali po posebnih lastnostih, da mora biti iz ugledne rodbine, da mora zavzemati v človeški družbi primerno mesto, da mora imeti lepo bodočnost, morda tudi lepo premoženje. Zavedajoč se svoje lastne vrednosti, je bila tako prepričana, da mora biti vse tako in nič drugače in da mora biti njen prihodnji mož v vsakem pogledu pravi odličnjak, da si niti misliti ni mogla, da bi zahteval kdaj kdo njene ljubezni, ki ne bi zadoščal vsem tem pogojem. Ko se je torej njen učitelj za glasbo in petje nekoč izpozabil, zapeljan najbrž po njenih prostodušnih pogledih in ljubeznivih nasmehljajih, da ji je začel jecljaje razodevati svoja čuvstva, se je rezko zasmejala. Ni zvenelo zaničevanje iz tega smeha, temveč samo neka prešerna veselost, a vendar mu je vzela s tem smehom tako temeljito ves pogum, da je takoj umolknil in in da ni od tistih dob nikdar več izginila neka plahost iz njegovega pogleda. Tako pa ga je še raje videla. Da bi ji bil govoril o ljubezni, tega ni mogla in pač tudi ni smela trpeti, a da jo je ljubil potihem in celo nekako strahoma, to ji je ugajalo, to je prijalo njeni dekliški gizdavosti. In spet je vpirala svoje žarovite oči vanj, ker je vedela, da mu deje dobro to, ako počivajo na njem, in še ljubezniveje se mu je nasmihala nego prej, kakor bi ga hotela odškodovati za tisti gromki smeh, s katerim je bila uničila njegove presmele nade . . .

Za moža pa si je izbrala tistega, ki so ji ga izbrali starši, kajti premlada je bila še in premalo izkušena pri svojih sedemnajstih letih, da bi bila mogla sama izbirati. In zakaj bi se ne prilagodila volji svojega očeta, svoje skrbne mamice? Mož, ki sta ji ga bila odločila, je bil čeden, še mlad, sin odlične rodbine, imel je zveze z vplivnimi krogi, ki so mu lahko koristili in pomagali pri strem-ljenju za poviškom v službi; — združeval je torej v svoji osebi domalega vse one lastnosti, ki jih je po njenem lastnem pre-pričanju moral imeti njen bodoči mož. Njene tovarišice so ji za-vidale in to dejstvo je razpršilo še one male dvojbe, ki so se ji včasih vzbujale. Smatrala je to za najboljši dokaz, da je volila dobro in da ji starši niso svetovali slabo. Gledala je samo na zunanje strani življenja, njegovih skrivnosti, njegove notranje vsebine niti slutila prav ni. Umevno torej, da jo je posilil smeh, ko jo je za-snubil ubogi učitelj, akoravno so tudi njo navdajali z neko sladkobo njegovi pogledi. Bili so tako otožni, tako neskončno vdani, tako iskreno proseči! Toda to ji je prijalo, ne da bi ji bilo jasno zakaj. Vzroke, vsled katerih se je odločila za svojega moža, pa je natanko poznala. Bil je lep, mlad, ugleden, torej... A ko se je bilo zgodilo in je bila pod oblastjo izvoljenega moža, ko je stopila v življenje, ko je padlo zagrinjalo in ni bilo nobene skrivnosti več, se je po-lastilo grenko razočaranje njenega srca. To naj bi bilo tisto, česar se je tako zelo veselila njena deviška duša, to naj bi bilo tisto lepo, prelestno, tisto čarovito, o čemer je sanjala, po čemer je tako hrepenela? . . . Tako naj bi bilo uresničenje njenih nad? Res niso imele te nade nobene določene vsebine, res je bilo vse z lahko meglico zastrto in njen pogled ni bil jasen, a tega, tega, kar ji je zdaj nudilo življenje, tega si ni želela! Občutila je bridko razliko med tem, kar je pričakovala in kar je učakala. Njeno nedolžno, njeno nežno srce je hrepenelo po poeziji, a življenje je bilo tako brutalno, tako neusmiljeno . . . Bila je uverjena, da mora biti še nekaj, da mora biti ono lepo, prelestno — da mora biti nekaj, v čemer najde utehe tisto nežnejše, tisto neizrazno, tisto eterično srčno hrepenenje . . . In strašno ji je bilo ob zavesti, da je to poglavitno, da brez tega sreče ni, a da ona tega nima . . . In lotilo se je je nekaj kod srd do tega moža, ki jo je strmoglavil z viška njenih sanj in nad . . . Ah, bil je lep, bil je mlad, bil je ugleden, toda kdo ve, če bi je ne bil tisti ubogi učitelj kmetskega pokolenja stokrat, stokrat bolj osrečil . . . če bi ne bila imela baš ob njegovi strani tistega, kar zdaj tako bridko pogreša . . .

Vse drugače si je mislila ona ljubezen... Zdelo se ji je, kakor bi je njen mož sploh ne ljubil... Videla je v njem samo pohlepnega, brezobzirnega egoista. To naj bi bilo bistvo ljubezni?... To naj bi bilo tisto nebeško, tisto rajsko? — Ne, ne!

Ah, zdaj je umela, zakaj začne toliko mladim ženam kmalu po poroki kloniti glavica, zakaj tako naglo obledevajo poprej sveža, cvetoča lica, zakaj pridejo tako hitro ob lesk poprej žarko iskreče se oči. Razočaranje... razočaranje! O, kje je tisto lepo, tisto prelestno? Ali res ni tam poezije, kjer je istina?

Sicer ni dvomila, da se sprijazni s tem, kar se predrugačiti ni dalo, kakor se jih je sprijaznilo že milijone drugih. — Sprijazni se, to je vedela... Ali že sama misel, da se bode privadila temu življenju z njegovimi brutalnostmi, je imela nekaj nepopisno trpkega, grenkega zanjo! Vdala, privadila, odrekla se bo, ali kolika žrtev je bila v tej odreki, koliko istinite tragike! Pozabiti vse, kar je krepilo dušo, ne več misliti na tiste sladko mameče sanje, ki so bile v njenem življenju to, kar je cvetje v zlatem majniku, zatreti vse upe, vse nade, da se uresniči kdaj tisto nepoznano, a tako krasno, ugonobiti v sebi najlepša čuvstva — o koliko bojov jo bode še stalo, koliko dvomov ji bode še premagati!...

Po tebi se solzé oči,
po tebi srce koprne
vse dneve, vse noči!...

Iznova je zadonelo petje in iznova je vztrepetala, zadrhtela. Mileje in mileje je tožila pesem, njej pa so se utrinjale bridke solze in močile mehko blazino, na kateri ji je počivala trudna glava...

Ne, to ni bila ljubezen, česar je bila ona deležna ob strani svojega moža!... Bolj in bolj je uvidevala to... Ali ni mar poglavitni znak ljubezni požrtvovalnost? A njen mož je zahteval! Če bi mu odrekla, kdo ve... Onega ubogega pevca tam doli pa je zavrgla, žalila ga je in zasmehovala, a ni se izpremenil, še jo je ljubil, še hrepenel po njej! In tudi trpel je! Kajti silno, neutešno koprnjenje je zvenelo iz pesmi...

„Revež!“

Smilil se ji je. Smilil se ji je, ker jo je ljubil tako, kakor bi jo bil pač moral ljubiti njen mož! Hvaležna mu je bila in zato je bilo pristno in globoko njeno sočutje. Velika je bila njegova ljubezen! Od sebe ga je pahnila, a on ji je ostal vdan; celo zdaj, ko je vedel, da ga niti pogledati, da se mu niti nasmejniti več ne sme, ko je bila vsaka najmanjša nada nezmisel, jo je še ljubil, je še koprnjel po

njej. In zdaj je vedela, česa si je želela. Tisto veliko koprnjenje je bila ljubezen — moža si je želela, ki bi ji bil neskončno vdan, ki bi ne zahteval, ki bi samo sanjal ž njo, sanjal tiste lepe, prelestne sanje . . .

Prepozno, prepozno ji je prišlo spoznanje — potem šele, ko je odpadel že cvet, razpršil se vonj . . . Zaman bi bila zdaj tožba . . .

Privadila se bode nemara, toda precej še ne! Še ji je koprnelo srce po onem lepem, jasnočistem, nazaj si je želela še njena duša v kraljestvo sanj in nad, v kraj, kjer poganja hrepenenje in koprnjenje svoje opojno cvetje. Žalostna je bila istina in težka je bila pot z vrta poezije . . .

Njena duša je bila nežnejša, nego je sama slutila. Strah jo je bilo pred tem, kar jo je še čakalo, in nekaj kakor stud je občutila . . . Sprijaznila se bo, toda koliko krasnega se pogrezne, izgine in se ne vrne nikdar, nikdar več . . . Bolela jo je prevara, bolelo vse to bridko iznenadenje . . .

Njen mož je trdno spal poleg nje. Vsako noč je bilo tako . . . Nikdar, tudi zvečer ni imel časa, da bi se razgovarjal ž njo. Hitro je zadremal in potem je spal vso dolgo noč. Globoko in enakomerno je sopel, kakor sope zdrav človek. Včasih je neprijetno zahrčal. On je hrčal, a spodaj je tožila sladkoubrana pesem! . . . On bi si ne kratil radi nje spanja, onega ubogega učitelja pa je prignalo sredi temne noči hrepenenje pod njeno okno! . . .

Tiše in tiše se je glasila pesem . . . Sladkodoneče zvoke je odnašala sapa . . . Bolj in bolj so se izgubljali v tiho noč . . . Pevci so se oddaljevali, a njej je bilo, kakor bi bili vzeli njeno srce s seboj . . . Glas za glasom je pojema, a enega je čula še vedno . . . Donel ji je v ušesih, zvenel ji je v prsih. Tožil je in prosil tako milo! Prosil je, a zahteval ni ničesar . . . Ljubezen ne jemlje, ljubezen daje samo! . . .

Zamrl je poslednji zvok. Njej pa se je zaihtelo naglas . . . Zaplakala je v temno noč. Zaplakala je, ker je tako bridko občutila grenkost spoznanja; zaplakala, ker se je smilila sama sebi; zaplakala morda tudi, ker ji je očitala vest, da se je s tem, kar je občutila v tem hipu, pregrešila zoper zvestobo, ki jo je obljubila svojemu možu, in si ni vedela tolažbe . . .

Dolgo je plakala in ihtela in umolknila je šele, ko se je prebudil njen mož in rekel:

„Ali, Adela! Kako moreš kaj tako neumnega sanjati!“

